

STUDIA PRAWNICZE. Rozprawy i Materiały 2024, nr 2 (35)

STUDIES IN LAW: Research Papers 2024, No. 2 (35)

e-ISSN 2451-0807 • ISSN 1689-8052

DOI: 10.48269/2451-0807-sp-2024-2-03

Karolina Pruchniewicz

mgr, Sustainability Law Group, University of Oslo

orcid.org/0000-0001-9921-8883

karolina.pruchniewicz@gmail.com

Kamil Szpyt

dr, Uniwersytet Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie

orcid.org/0000-0002-2307-8789

kszpyt@afm.edu.pl

Wyłączne prawo hodowcy do odmiany jako składnik masy upadłości

Wprowadzenie

Wyłączne prawo hodowcy do odmiany (zwane często w skrócie wyłącznym prawem hodowcy lub wyłącznym prawem do odmiany) stanowi szczególną formę ochrony prawnej w ramach szeroko pojętych praw własności intelektualnej, a dokładniej – praw własności przemysłowej¹. W doktrynie niekiedy określa się je nawet mianem quasi-patentu, wskazując na jego pewne podobieństwa z patentem

¹ Zob. M. Korzycka-Iwanow, *Wyłączne prawo do odmiany (breeder's right) w obszarze własności intelektualnej*, „Studia Iuridica Agraria” 2009, t. 7, s. 242 i przywołana tam literatura; o specyficznej pozycji wyłącznego prawa hodowcy w ramach praw własności przemysłowej zob także: E. Nowińska, U. Promińska, K. Szczepanowska-Kozłowska, *Prawa własności przemysłowej. Przedmiot, treść i naruszenie*, Warszawa 2021, s. 19–20; por. wyrok ETS z dnia 8 czerwca 1982 r., *L.C. Nungesser KG, K. Eisele vs. Komisja Wspólnot Europejskich*, C-258/78 (ECLI:EU:C:1982:211).

na wynalazek². Nie zmienia to jednak faktu, że stanowi ono prawo *sui generis* stworzone specjalnie na potrzeby ochrony nowych odmian roślin³. Mimo że zazwyczaj pozostaje w cieniu innych praw do dóbr niematerialnych⁴, to wyłączne prawo hodowcy zajmuje istotną pozycję w sektorze rolniczym, umożliwiając hodowcom czerpanie korzyści z zarejestrowanych przez nich odmian roślin⁵. Pełni ono nie tylko funkcję ochronną, ale dodatkowo jego obecność stanowi ważny czynnik regulujący rynek i wpływający na inwestycje w sektorze rolniczym z uwagi na fakt zapewniania monopolu na decydowanie o wprowadzaniu nowo zarejestrowanych odmian do obrotu oraz na kontrolowanie ich dalszego komercyjnego wykorzystania⁶. Nie można również pominąć wpływu, jaki wywierają te regulacje na rozwój biotechnologii w rolnictwie, gdzie współczesna

² A. Partycka-Skrzypek, *Ochrona odmian roślin w świetle nowych regulacji prawnych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” 2005, z. 89, s. 190 i n.; zob. także: M. Korzycka-Iwanow, *Regulacja prawna postępu biotechnologicznego wobec transformacji ustrojowej*, „Studia Iuridica” 2000, nr 38, s. 76; z kolei szerzej o podobieństwach i różnicach w modelu ochrony patentowej i ochrony wyłącznym prawem hodowcy zob.: K. Felchner, Ż. Pacud, *Ochrona roślin w prawie własności przemysłowej – porównanie modelu ochrony patentowej i ochrony wyłącznym prawem hodowcy*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 1, s. 26–37; natomiast o ochronie kumulatywnej: L. Brancusi, M. Poźniak-Niedzielska, *Ochrona kumulatywna w prawie własności przemysłowej*, [w:] *Prawo własności przemysłowej*, red. R. Skubisz, „System Prawa Prywatnego”, t. 14C, Warszawa 2017, s. 301–304.

³ M. Korzycka, *Własność intelektualna w zakresie rolnictwa*, [w:] *Prawo rolne*, red. P. Czechowski, Warszawa 2019, s. 509; M. Korzycka-Iwanow, *Wyłączne prawo do odmiany (breeder's right)...*, *op. cit.*, s. 242.

⁴ Niejednokrotnie jest ono wręcz pomijane w opracowaniach omawiających zbiorczo prawa własności intelektualnej, zob. np. *Prawo własności intelektualnej*, red. J. Sieńczyło Chlabicz, Warszawa 2018.

⁵ M. Korzycka, *Własność intelektualna w zakresie rolnictwa*, *op. cit.*, s. 507.

⁶ L.R. Helfer, *Intellectual Property Rights in Plant Varieties. An Overview with Options for National Governments*, 2002, s. 2, openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/eb1107f5-bc3a-4c14-8207-517c27080efe/content [dostęp: 10.10.2024]; omawiane przepisy mają mieć na celu zapewnienie równowagi między ochroną innowacji a dostępem do nowych odmian w celach doświadczalnych i badawczych, co jednak nie zawsze jest możliwe do pogodzenia, J. Watal, *Intellectual Property Rights in the WTO and Developing Countries*, Haga 2001, s. 74.

hodowla roślin, oparta na coraz bardziej złożonych rozwiązaniach technologicznych, prowadzi do uzależnienia producentów rolnych od zarejestrowanych odmian oraz ograniczenia prawa do swobodnego wykorzystania nasion⁷. Wszystko to przekłada się na istotny wpływ wspomnianego prawa na gospodarkę rolną⁸.

Jednocześnie podmioty gospodarcze funkcjonujące w sektorze rolniczym państw unijnych w ostatnich latach coraz częściej doświadczają poważnych trudności oraz stają przed licznymi wyzwaniami, które finalnie mogą prowadzić do drastycznego (a co gorsze – długoterminowego) pogorszenia się ich sytuacji ekonomicznej i w efekcie gwałtownego zwiększenia się liczby – dotyczących ich – postępowań upadłościowych. Przykładem może być tutaj sytuacja rolników w krajach takich jak Francja, Niemcy i Polska, gdzie wzrost kosztów energii, nawozów oraz zakłócenia w globalnych łańcuchach dostaw (spowodowane zarówno przez pandemię COVID-19, jak i wojnę w Ukrainie) znacząco wpłynęły na rentowność prowadzenia gospodarstw rolnych⁹. Jednocześnie przedsiębiorcy zajmujący się

⁷ W związku z bardzo dynamicznym rozwojem w rzeczonyj dziedzinie oraz wprowadzaniem nowych technik selekcji genetycznej dyskusja o zasadności ograniczenia zakresu wspomnianego prawa wyłącznego stanowi element szerszej debaty dotyczącej dopuszczalności i zasadności ograniczania innowacji, a jednocześnie dostępu do zasobów genetycznych, co niejednokrotnie budzi spore zastrzeżenia i liczne głosy krytyczne; zob. szerzej: P. Krajewski, *Dostęp do zasobów genetycznych w prawie międzynarodowym*, Olsztyn 2018, s. 114–117.

⁸ Na marginesie warto wspomnieć, że choć analizowane przepisy umożliwiają hodowcom skuteczne kontrolowanie wykorzystywania odmian, to jednak ze względu na swoją specyfikę niezmiennie budzą wiele kontrowersji i zastrzeżeń, w szczególności z punktu widzenia realizacji postulatów prawa ochrony środowiska (w tym ochrony bioróżnorodności) i praw człowieka (takich jak np. prawo do żywności oraz prawo do nasion); C. Wu, *Balancing Protection of Plant Varieties and Other Public Interests, „Sustainability”* 2024, vol. 16(13), s. 2–3. Z tego powodu pozostaje ono przedmiotem wielu dyskusji na forum międzynarodowym; S.M. Suárez, M. Rahmanian, A. Onorati, *Seeds and Agricultural Biodiversity. The Neglected Backbone of the Right to Food and Nutrition*, 13.10.2016, usercontent.one/wp/www.scholacampesina.org/wp-content/uploads/2018/10/Watch_2016Keeping-Seeds-in-Peoples-Hands.pdf?media=1708957596 [dostęp: 10.10.2024].

⁹ P. Martyshev, O. Nivievskiy, M. Bogonos, *Regional War, Global Consequences. Mounting Damages to Ukraine’s Agriculture and Growing Challenges for*

hodowlą roślin, a także podmioty z branży nasiennej często dysponują znaczną liczbą chronionych odmian roślin, które w powyższych sytuacjach będą stanowić cenny składnik masy upadłości, zwiększając szanse na przyszłe zaspokojenie roszczeń wierzycieli.

Celem niniejszego artykułu jest analiza prawnych aspektów związanych z prawem do odmiany jako składnika masy upadłości i jego likwidacją w ramach postępowania upadłościowego. Zagadnienie to nie było dotychczas przedmiotem szerszego zainteresowania rodzimej doktryny¹⁰. Z uwagi na ograniczone ramy opracowania skupiono się w nim jedynie na najciekawszych i najbardziej problematycznych kwestiach. Jednocześnie w celu uzyskania szerszej perspektywy dla prowadzonych wywodów autorzy zdecydowali się również omówić uregulowania funkcjonujące w ustawodawstwach wybranych państw zachodnich i azjatyckich.

Charakterystyka wyłącznego prawa hodowcy i jego ramy regulacyjne

W państwach unijnych wyłączne prawo hodowcy jest chronione zarówno na poziomie wspólnotowym, jak i krajowym. W tym pierwszym przypadku kluczową rolę odgrywa Rozporządzenie Rady (WE) nr 2100/94 z dnia 27 lipca 1994 r. w sprawie wspólnotowego systemu ochrony odmian roślin¹¹, które wprowadza jednolity system ochrony odmian roślin obowiązujący na całym terytorium

Global Food Security, 27.03.2023, ifpri.org/blog/regional-war-global-consequences-mounting-damages-ukraines-agriculture-and-growing-challenges [dostęp: 10.10.2024]; zob także: J. Glauber, D. Laborde, J. Swinnen, *The Russia-Ukraine war's impact on global food markets. A Historical Perspective*, 6.04.2023, ifpri.org/blog/russia-ukraine-wars-impact-global-food-markets-historical-perspective [dostęp: 10.10.2024].

¹⁰ Wydaje się zresztą, że problematyka praw własności intelektualnej jako przedmiotów postępowania upadłościowego stanowi mocno niedoceniany oraz wyjątkowo słabo omówiony przez doktrynę obszar badawczy. W praktyce poświęcono jej jedynie kilka artykułów oraz ledwie dwie monografie: *Własność intelektualna w prawie upadłościowym i naprawczym*, red. M. Załucki, Warszawa 2012 oraz A. Niewęglowski, *Prawa autorskie i prawa pokrewne w masie upadłości*, Warszawa 2024.

¹¹ Dz.Urz. UE L 227 z 1994 r. z 1.09.1994, s. 1; dalej jako: rozporządzenie nr 2100/94.

Unii Europejskiej¹². Dzięki temu hodowcy mogą uzyskać prawo do wspólnotowej ochrony odmian roślin na podstawie jednego wniosku składanego do Wspólnotowego Urzędu Ochrony Odmian Roślin (Community Plant Variety Office, CPVO), którego decyzje są wiążące na terenie całej Unii Europejskiej, co zapewnia hodowcom jednolitą ochronę we wszystkich państwach członkowskich, bez potrzeby składania osobnych wniosków w ramach każdego kraju¹³.

W tym miejscu należy wskazać, że w ramach niniejszego opracowania skupiono się na wyłącznym prawie hodowcy przyznawanym w ramach procedury krajowej przez dyrektora Centralnego Ośrodka Badania Odmian Roślin Uprawnych (po uprzednim zbadaniu materialnoprawnych przesłanek objęcia odmiany ochroną). Tym samym poza obszarem bardziej szczegółowych analiz pozostawiono prawo do wspólnotowej ochrony odmian roślin, o którym mowa w art. 5 ust. 1 rozporządzenia nr 2100/94. Autorzy zdecydowali się jednak zasygnalizować jego istnienie ze względu na to, że znaczna część uwag poczynionych odnośnie do wyłącznego prawa hodowcy znajdzie zastosowanie również w przypadku prawa do wspólnotowej ochrony odmian roślin¹⁴.

Przechodząc więc do modelu ochrony krajowej, należy wskazać, że w Rzeczypospolitej Polskiej kwestię tę reguluje ustawa z dnia 26 czerwca 2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin¹⁵, która weszła w życie z dniem przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Rodzimy ustawodawca zdecydował się przy tym na rozdzielenie zagadnień związanych z wyłącznym prawem hodowcy od regulacji

¹² Zob. szerzej: M. Korzycka, *Własność intelektualna w zakresie rolnictwa*, op. cit., s. 511–512.

¹³ Zob. szerzej: G. Würtenberger, P. Kooij, B. Kiewiet, M. Ekvad, *European Union Plant Variety Protection*, Oxford 2021, s. 17–26.

¹⁴ Oczywiście w przypadku, gdy postępowanie to będzie się toczyło przed sądem polskim w ramach rodzimego prawa upadłościowego. O kwestiach ustalania jurysdykcji sądowej w sprawach dotyczących prawa do wspólnotowej ochrony odmian roślin decydować będzie art. 15 w zw. z art. 3 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (wersja przekształcona) (Dz.Urz. UE L 141 z 5.06.2015).

¹⁵ Tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r., poz. 213; dalej jako: u.o.p.o.r.

publicznoprawnych dotyczących kontroli wytwarzania i obrotu materiałem siewnym. Ta druga materia ujęta została w ustawie z dnia 9 listopada 2012 r. o nasiennictwie¹⁶ i pozostaje poza przedmiotem zainteresowania niniejszego artykułu.

Podmiotem uprawnionym do prawa wyłącznego jest hodowca, czyli osoba, która:

- 1) wyhodowała albo odkryła i wyprowadziła odmianę,
- 2) jest lub była pracodawcą ww. osoby, ewentualnie zawarła umowę, w ramach której inna strona tej umowy wyhodowała albo odkryła i wyprowadziła odmianę,
- 3) jest następcą prawnym osób, o których mowa w pkt 1 i 2¹⁷.

W sytuacji, w której hodowca chce ubiegać się o przyznanie wyłącznego prawa w ramach polskiego porządku prawnego, konieczne jest, aby zgłoszona przez niego odmiana¹⁸ spełniła szereg enumeratywnie wskazanych kryteriów, a mianowicie:

- 1) odrębność – odmiana musi różnić się w wyraźny sposób co najmniej jedną właściwością od innej odmiany powszechnie znanej, a cecha ta musi być wykazana w dniu składania wniosku o przyznanie ochrony¹⁹,
- 2) wyrównanie – odmiana musi być, przy uwzględnieniu sposobu rozmnażania właściwego dla tej odmiany, wystarczająco jednolita pod względem właściwości branych pod uwagę przy badaniach odrębności, jak również innych właściwości użytych do opisu tej odmiany²⁰,
- 3) trwałość – charakterystyczne właściwości tej odmiany, uwzględnione przy badaniu jej odrębności, jak również inne właściwości

¹⁶ Tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r., poz. 129.

¹⁷ Art. 2 ust. 1 pkt 7 u.o.p.o.r.

¹⁸ Pod tym pojęciem, zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 1 u.o.p.o.r., należy rozumieć „zbiorowość roślin w obrębie botanicznej jednostki systematycznej najniższego znanego stopnia, która niezależnie od tego, czy w pełni odpowiada warunkom przyznania wyłącznego prawa: a) jest określona na podstawie przejawianych właściwości wynikających z określonego genotypu lub kombinacji genotypów, b) jest odróżnialna od każdej innej zbiorowości roślin na podstawie co najmniej jednej z przejawianych właściwości, c) pozostaje niezmieniona po rozmnożeniu”.

¹⁹ Art. 5 ust. 1 u.o.p.o.r.

²⁰ Art. 6 u.o.p.o.r.

użyte do opisu tej odmiany, muszą pozostawać niezmienione przez kolejne cykle rozmnażania, co świadczy o jej stabilności genetycznej²¹;

- 4) nowość – odmiana nie może być komercyjnie dostępna na rynku przez określony czas przed złożeniem wniosku o ochronę, tzn. hodowca nie sprzedał albo w inny sposób nie udostępnił do wykorzystania, w celach handlowych, materiału siewnego lub materiału ze zbioru albo nie wyraził na to pisemnej zgody na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres dłuższy niż jeden rok; w pozostałych państwach: przez okres dłuższy niż sześć lat – w przypadku drzew i winorośli, a przez okres dłuższy niż cztery lata – w przypadku pozostałych odmian. Odmianę również uważa się za nową, jeżeli hodowca przed dniem złożenia wniosku o przyznanie wyłącznego prawa sprzedał albo w inny sposób udostępnił: a) materiał siewny odmiany podmiotom podległym lub nadzorowanym przez ministra właściwego do spraw rolnictwa, które w ramach swojej działalności statutowej prowadzą badania odmian; b) części roślin wytworzone w wyniku prac hodowlanych, rozmnożeńiowych lub doświadczalnych, które nie są materiałem siewnym; c) materiał siewny odmiany na międzynarodową wystawę organizowaną zgodnie z konwencją z dnia 22 listopada 1928 r. o wystawach międzynarodowych i Protokołem zmieniającym tę konwencję podpisanym w Paryżu dnia 10 maja 1948 r.²² Analogicznie prezentuje się sytuacja, gdy udostępnił materiał siewny odmiany podmiotom w celu kontynuacji hodowli lub do przeprowadzenia badań, lub do doświadczeń, pod warunkiem że uzyskany z tego materiału materiał siewny pozostanie własnością tego hodowcy.

Dodatkowo nazwa odmiany musi odpowiadać wymaganiom, o których mowa w art. 9 ust. 1 u.o.p.o.r.²³

²¹ Art. 7 u.o.p.o.r.

²² Dz.U. z 1961 r., nr 14, poz. 76.

²³ Taka nazwa nie może: 1) być taka sama jak nazwy lub podobna do nazw odmian występujących na terytorium państw członkowskich, stowarzyszonych lub trzecich, które są lub były nadane odmianom należącym do tego samego lub innych gatunków tego rodzaju, jak również nazw odmian chronionych wyłącznym prawem lub wpisanych do odpowiednich rejestrów

Wyłączne prawo hodowcy, zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 16 oraz art. 21 u.o.p.o.r., obejmuje szeroki zakres uprawnień związanych z ochroną wyhodowanej albo odkrytej i wyprowadzonej odmiany, a także do zarobkowego korzystania z niej przez: wytwarzanie i rozmnażanie materiału siewnego; przygotowanie materiału do rozmnażania, oferowanie do sprzedaży, sprzedaż i inne formy zbywania, eksport, import oraz przechowywanie materiału siewnego. Dodatkowo, zgodnie z art. 22 ust. 1 u.o.p.o.r., wyłączne prawo obejmuje również:

- 1) materiał ze zbioru lub produkty wytworzone bezpośrednio z tego materiału, jeżeli hodowca nie miał możliwości wykonywania wyłącznego prawa w odniesieniu do materiału siewnego odmiany chronionej;
- 2) materiał siewny roślin ozdobnych i sadowniczych, jeżeli jest on ponownie używany w celach zarobkowych jako:
 - a) materiał rozmnożeniowy do produkcji roślin ozdobnych,
 - b) kwiat cięty,
 - c) materiał siewny drzew, krzewów i bylin;
- 3) odmiany:
 - a) pochodne, odkryte lub wytworzone z chronionej odmiany macierzystej niebędącej odmianą pochodną,
 - b) które nie różnią się wyraźnie od odmiany chronionej,
 - c) w przypadku których wytworzenie materiału siewnego wymaga powtarzalnego używania odmiany chronionej wyłącznym prawem²⁴.

odmian, chyba że odmiana nie jest już chroniona lub nie znajduje się w obrocie, a jej nazwa nie była powszechnie znana; 2) budzić powszechnego sprzeciwu; 3) wprowadzać w błąd co do hodowcy, jej właściwości lub wartości użytkowych; 4) być tożsama lub podobna do innych określeń używanych powszechnie w obrocie; 5) naruszać prawa osób trzecich do znaków towarowych; 6) zawierać wyrazów „odmiana” lub „odmiana mieszańcowa”; 7) składać się z samych cyfr ani rozpoczynać się od cyfry.

²⁴ Wyjątek od monopolu wskazanego w art. 21 i 22 ust. 1 u.o.p.o.r. przewidziano w art. 22 ust. 3 u.o.p.o.r., zgodnie z którym przepisów tych nie stosujemy do materiału siewnego i materiału ze zbioru przeznaczonego: na własne niezarobkowe potrzeby, do celów doświadczalnych oraz do tworzenia nowych odmian, z wyjątkiem odmian, o których mowa w art. 22 ust. 1 pkt 3 u.o.p.o.r., jeżeli odmiany te są wykorzystywane w celach zarobkowych.

W efekcie prawo to daje niezwykle szeroki zakres uprawnień odnośnie do kontrolowania sposobu, w jaki zarejestrowana odmiana rośliny jest wykorzystywana na rynku²⁵.

Wyłączne prawo hodowcy jako składnik masy upadłości w prawie polskim

Najważniejszym skutkiem ogłoszenia upadłości przez upadłego jest przekształcenie jego majątku w masę upadłości, która ma służyć zaspokojeniu roszczeń wierzycieli tego ostatniego. W skład wspomnianej masy, zgodnie z art. 62 i 63 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe²⁶, wchodzi majątek należący do upadłego w dniu ogłoszenia upadłości oraz nabyty przez upadłego w toku postępowania upadłościowego. W poczet wspomnianego majątku niewątpliwie zaliczyć należy m.in. zbywalne prawa majątkowe, w tym prawa majątkowe z zakresu własności przemysłowej²⁷. O majątkowym i zbywalnym charakterze wyłącznego prawa hodowcy przesądza brzmienie art. 4 ust. 5 u.o.p.o.r.

Jednocześnie ustawodawca wprowadził enumeratywny katalog wyłączeń w zakresie praw wchodzących do masy upadłościowej, ujęty w art. 63–67a pr. upad. Żadne z nich nie dotyczy jednak wyłącznego prawa hodowcy. Podobnych rozwiązań nie przewidziano również w samej ustawie o ochronie prawnej odmian roślin, w której ustawodawca nie zdecydował się wprowadzić regulacji np. na wzór art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim

²⁵ Zob. szerzej: T. Srogosz, *Międzynarodowe prawo żywnościowe*, Warszawa 2020, s. 161–162.

²⁶ Tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r. poz. 794 ze zm.; dalej jako: pr. upad.

²⁷ F. Zedler, *Komentarz do art. 62*, [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2011, nb 3, Legalis; zob. także odnośnie do patentu: A. Niewęglowski (*Patent w postępowaniu upadłościowym i likwidacyjnym*, „Kwartalnik Urzędu Patentowego” 2020, nr 1, s. 48–49) i R. Adamus (*Art. 62*, [w:] *idem*, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2021, nb 1, Legalis) oraz odnośnie do prawa do znaku towarowego: A. Niewęglowski (*Prawo ochronne na znak towarowy w masie upadłości. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Znaki towarowe i ich ochrona*, red. R. Skubisz, Warszawa 2019, s. 203–226) i K. Szpyt (*Tytuł prasowy jako przedmiot prawa własności intelektualnej w postępowaniu upadłościowym*, [w:] *Własność intelektualna w prawie upadłościowym i naprawczym*, *op. cit.*, s. 89).

i prawach pokrewnych²⁸, który to wskazuje wprost, że autorskie prawa majątkowe nie podlegają egzekucji, dopóki służą twórcy (z wyjątkiem wymagalnych wierzytelności), co ma oczywiste przełożenie na ich wykluczenie z masy upadłości.

Mając na uwadze powyższą charakterystykę oraz brak przewidzenia przez ustawodawcę ewentualnych wyłączeń, należy uznać, że wyłączne prawo hodowcy z powodzeniem może wejść w skład masy upadłości w razie ogłoszenia upadłości przez hodowcę. Jeżeli chodzi o sposób jego likwidacji, to znajdzie w tym przypadku zastosowanie przede wszystkim art. 332 pr. upad., zgodnie z którym „likwidacja praw majątkowych upadłego następuje przez ich wykonanie albo zbycie”. Przy czym z uwagi na to, że wykonywanie wyłącznego prawa hodowcy nie prowadzi z założenia do jego wygaśnięcia, konieczne stanie się jego zbycie²⁹. Taka sprzedaż będzie przy tym miała skutki sprzedaży egzekucyjnej, tj. do nabycia prawa dojdzie bez żadnych obciążeń (art. 313 ust. 1 zd. 1 pr. upad.), co będzie rodziło określone konsekwencje m.in. dla udzielonych przez upadłego lub syndyka licencji.

Pojawia się przy tym pytanie, co w sytuacji, gdyby danego wyłącznego prawa hodowcy nie udało się zbyć i pozostało ono jako jedyny lub jeden z nielicznych składników masy upadłości, a prowadzenie dalszego postępowania byłoby ekonomicznie nieuzasadnione i zapadłaby decyzja o wykreśleniu upadłego hodowcy, będącego osobą prawną, z rejestru. Zastosowanie znajdzie wówczas art. 25e ust. 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym³⁰, zgodnie z którym „Skarb Państwa nabywa nieodpłatnie z mocy prawa mienie pozostałe po wykreślonym z Rejestru podmiocie, bez względu na przyczynę wykreślenia, którym nie rozporządził przed wykreśleniem właściwy organ, z chwilą wykreślenia z Rejestru”. Jest to zresztą rozwiązanie powszechnie stosowane w przypadku praw własności przemysłowej. Jedyny zaś wyjątek został przewidziany odnośnie do prawa ochronnego znaku na znak

²⁸ Tekst jedn.: Dz.U. z 2022 r., poz. 2509 ze zm.

²⁹ Podobna sytuacja ma zresztą miejsce w przypadku większości praw majątkowych; P. Zimmerman, *Art 332, [w:] idem, Prawo upadłościowe. Prawo naprawcze. Komentarz*, wyd. 8, Warszawa 2024, nb 5, Legalis.

³⁰ Tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r., poz. 979.

towarowy, które wygasa na skutek wykreślenia z właściwego rejestru uprawnionego podmiotu mającego osobowość prawną³¹.

Oczywiście nie ma również przeciwwskazań, by wyłączne prawo hodowcy wchodziło w skład sprzedawanego przedsiębiorstwa upadłego lub jego zorganizowanej części (art. 56a pr. upad.). Zresztą taki sposób likwidacji majątku upadłego został przewidziany jako preferowany przez ustawodawcę³².

We wszystkich wskazanych wyżej przypadkach należy uznać, że doszło do zmiany hodowcy. W związku z powyższym powstanie obowiązek powiadomienia o tym fakcie pisemnie Centralnego Ośrodka Badania Odmian Roślin Uprawnych w terminie 30 dni od dnia, w którym nastąpiła ta zmiana (art. 26 ust. 1 u.o.p.o.r.). Mając na względzie charakter postępowania upadłościowego i rolę w nim syndyka, wydaje się, że to na tym ostatnim spoczywa wspomniany obowiązek. Jednocześnie należy wskazać, że samo ogłoszenie upadłości i przejęcie w zarząd majątku upadłego przez syndyka nie stanowi zmiany hodowcy.

Oczywiście nie zawsze szybka sprzedaż wyłącznego prawa hodowcy przez syndyka jest możliwa (z uwagi na brak chętnych kupców, problemy z oszacowaniem jego wartości itd.) lub uzasadniona. W tym drugim przypadku istnieje prawdopodobieństwo, że o wiele korzystniejsze – z punktu widzenia uzyskania środków na zaspokojenie wierzycieli – będzie dalsze wykonywanie tego prawa przez syndyka. Może to przybrać formę m.in. pobierania opłat z tytułu udzielonych już przez upadłego licencji i/lub (o ile to możliwe) udzielania kolejnych licencji przez syndyka. Osiągane z tego tytułu środki będą zasilają fundusz masy upadłości³³.

Zagadnienie udzielania licencji do korzystania z wyłącznego prawa hodowcy uregulowane zostało w art. 30 u.o.p.o.r. Zgodnie z nim hodowca może w drodze umowy licencyjnej udzielić innej osobie upoważnienia do korzystania z wyłącznego prawa. Jednocześnie w umowie tej (zawartej obligatoryjnie w formie pisemnej pod

³¹ Art. 169 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 1170), dalej: p.w.p.

³² Zob. art. 316 ust. 1 pr. upad.

³³ Zob. P. Janda, *Art. 62, [w:] idem, Prawo upadłościowe. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2023, nb 2, Lex/el.

rygorem nieważności) można ograniczyć korzystanie z wyłącznego prawa (tzw. licencja ograniczona). Natomiast jeżeli w umowie licencyjnej nie ograniczono zakresu korzystania z wyłącznego prawa, licencjobiorca ma prawo korzystania z wyłącznego prawa w takim samym zakresie jak licencjodawca (tzw. licencja pełna). Dodatkowo, jeżeli w umowie licencyjnej nie zastrzeżono wyłączności korzystania z wyłącznego prawa, udzielenie licencji jednemu podmiotowi nie wyklucza możliwości udzielenia licencji innym podmiotom, a także jednoczesnego korzystania z wyłącznego prawa przez hodowcę (licencja niewyłączna). Uprawniony z licencji może udzielić dalszej licencji (sublicencji) tylko za zgodą hodowcy, wyrażoną w formie pisemnej; udzielenie dalszej sublicencji jest niedozwolone.

Należy przyjąć, że syndyk jest uprawniony zarówno do wyrażenia zgody na udzielenie przez licencjobiorcę sublicencji, jak i jej odwołania. W tym drugim przypadku jednakże, jeżeli do udzielenia licencji doszło przed ogłoszeniem upadłości, jedynie na zasadach ustalonych uprzednio pomiędzy licencjodawcą i licencjobiorcą.

W ustawie brakuje informacji, czy ww. licencja może mieć charakter nieodpłatny. Trafnie tutaj wskazuje M. Lampart, iż „w takim razie należy wnioskować, że możliwe jest udzielenie licencji zarówno odpłatnej, jak i nieodpłatnej, co należy już do decyzji stron. Wysokość opłaty licencyjnej powinna zostać określona w samej licencji”³⁴. Funkcjonowanie takowej licencji niewątpliwie nie sprzyja realizacji głównego celu postępowania upadłościowego, którym jest zaspokojenie roszczeń wierzycieli w najwyższym stopniu³⁵. W tym kontekście syndyk powinien rozważyć podjęcie z licencjobiorcą negocjacji we wskazanym zakresie i zawarcie ewentualnego aneksu modyfikującego umowę oraz ustalającego stosowne wynagrodzenie. Wbrew pozorom licencjobiorcy również może zależeć na takim rozwiązaniu w sytuacji, kiedy jego alternatywą jest np. wypowiedzenie licencji, o ile ta została zawarta na czas nieokreślony.

W kontekście powyższego nasuwa się także pytanie, co dzieje się z licencjami udzielonymi przez hodowcę czy syndyka w momencie sprzedaży wyłącznego prawa hodowcy: czy to osobno,

³⁴ M. Lampart, *Komentarz do art. 30*, [w:] *Ustawa o ochronie prawnej odmian roślin*, red. K. Felchner, wyd. 2, Warszawa 2016, nb 5.

³⁵ Art. 2 ust. 1 pr. upad.

czy też jako składnika przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części. Na pierwszy rzut oka zastosowanie powinien znaleźć tutaj art. 317 ust. 1 pr. upad., zgodnie z którym „na nabywcę przedsiębiorstwa upadłego przechodzą wszelkie koncesje, zezwolenia, licencje i ulgi, które zostały udzielone upadłemu, chyba że odrębne ustawy stanowią inaczej”. Taką konkluzję należy uznać za błędną, gdyż przepis ten w rzeczywistości odnosi się jedynie do licencji administracyjnoprawnych³⁶. Natomiast umowy licencyjne w rozumieniu art. 30 u.o.p.o.r. mają charakter cywilnoprawny. W efekcie ich sytuacja w toku postępowania upadłościowego przedstawia się następująco:

- 1) samo ogłoszenie upadłości nie ma żadnego wpływu na udzielone przez hodowcę licencje³⁷,
- 2) dokonanie przez syndyka sprzedaży upadłościowej wyłącznego prawa hodowcy spowoduje wygaśnięcie licencji, co podyktowane jest tym, że sprzedaż ta – jak już wspomniano – powoduje skutki sprzedaży egzekucyjnej (art. 313 ust. 1 zd. 1 pr. upad.)³⁸.

Na marginesie warto także nadmienić, że nieważne będą wszelkie zawarte w licencji postanowienia umowne zastrzegające na wypadek ogłoszenia upadłości automatyczną zmianę lub rozwiązanie stosunku prawnego, którego stroną jest upadły³⁹. Przesądza o tym jednoznacznie treść art. 83 pr. upad.

Upadłość licencjodawcy (zarówno odnośnie do autorskich praw majątkowych, jak i praw własności przemysłowej) to zagadnienie rodzące również wiele pytań w zakresie dopuszczalności wypowiedzenia lub odstąpienia przez syndyka od umów licencyjnych zawartych na czas określony i nieokreślony, skutków wygaśnięcia

³⁶ Zob. P. Zimmerman, Art. 317, [w:] *idem*, *Prawo upadłościowe...*, *op. cit.*, nb 5.

³⁷ J. Antoniuk, *Wpływ ogłoszenia upadłości na umowy licencyjne zawarte przez upadłego*, [w:] *Własność intelektualna w prawie upadłościowym i naprawczym*, *op. cit.*, s. 31.

³⁸ *Ibidem*, s. 39; P. Stec, *Dobra niematerialne w postępowaniu upadłościowym*, [w:] *Studia prawnicze. Rozprawy i materiały*, red. M. Nowak, Kraków 2005, s. 141; zob. także: R. Adamus, *Licencja na program komputerowy a upadłość albo restrukturyzacja licencjodawcy*, „Monitor Prawa Handlowego” 2019, nr 1, s. 13–14.

³⁹ Zob. szerzej: D. Cheda, *Licencja w upadłości*, 28.01.2013, prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/750219,licencja-w-upadlosci.html [dostęp: 1.10.2024].

takich umów w trakcie trwania postępowania upadłościowego czy dokonania cesji praw przez licencjobiorcę. Zarazem jest to problematyka, która już kilkakrotnie była przedmiotem głębszych (niekiedy wręcz kompleksowych) analiz ze strony doktryny i poczynione w tej materii ustalenia w znacznej mierze znajdują zastosowania również w przypadku wyłącznego prawa hodowcy. Z tego względu autorzy postanowili w rzeczonym zakresie odesłać do literatury przedmiotu⁴⁰ i odnieść się do kwestii (wydawałoby się) dotychczas nieporuszanej: mowa mianowicie o uregulowanej w art. 31 ust. 1 u.o.p.o.r. licencji przymusowej. Zgodnie ze wskazanym przepisem

jeżeli hodowca posiadający wyłączne prawo do danej odmiany nie wprowadza jej materiału siewnego lub materiału ze zbioru do obrotu, a wymaga tego ważny interes gospodarczy, minister właściwy do spraw rolnictwa może udzielić, w drodze decyzji, licencji przymusowej innemu podmiotowi, chyba że hodowca nie wprowadził do obrotu materiału siewnego lub materiału ze zbioru wskutek działania siły wyższej.

Jak więc łatwo zauważyć, licencja ta ma charakter administracyjnoprawny i w razie sprzedaży przedsiębiorstwa upadłego hodowcy przejdzie ona na nabywcę. Może to jednak nasuwać dalsze pytanie, czy w tym kontekście dopuszczalne jest przeniesienie takiej licencji przez syndyka osobno, niezależnie od całego przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części. Ustawodawca zdecydował się na uregulowanie tej kwestii w zakresie patentu w art. 85 p.w.p. („licencja przymusowa może zostać przeniesiona tylko łącznie z przedsiębiorstwem lub tą jego częścią, w której jest ona wykonywana. Licencja przymusowa dotycząca patentu wcześniejszego może być przeniesiona na inną osobę tylko łącznie z patentem zależnym”). Podobnych unormowań próżno jednak szukać w ustawie o ochronie prawnej odmian roślin. Jednocześnie

⁴⁰ Zob. m.in.: J. Antoniuk, *Wpływ ogłoszenia upadłości...*, *op. cit.*, s. 39; R. Adamus, *Licencja na program komputerowy...*, *op. cit.*, s. 29–42; J. Wilczyńska-Baraniak, *Wybrane zagadnienia z zakresu własności intelektualnej w upadłości*, [w:] A. Andrzejewski, A. Kuźnicka, A. Laskowska, J. Ostrowska, M. Ślusarska-Gajek, K. Szczepanowska-Kozłowska, J. Wilczyńska-Baraniak, *Własność intelektualna. Wybrane zagadnienia praktyczne*, Warszawa 2013, s. 435–438.

brak jednoznacznych podstaw do stosowania w drodze analogii dyspozycji art. 85 p.w.p. do wyłącznego prawa hodowcy. Sytuacja ta może wzbudzać pewne istotne wątpliwości natury praktycznej. Na tę chwilę należałoby jednak przyjąć, że – z uwagi na generalną dyspozycję art. 317 ust. 1 pr. upad. oraz założenie racjonalności ustawodawcy – przeniesienie licencji przymusowej przez syndyka osobno, niezależnie od całego przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części, jest niedopuszczalne. Niemniej, żeby uniknąć jakichkolwiek wątpliwości w tej materii, należy postulować podjęcie stosownych działań ustawodawczych, mających na celu nowelizację ustawy o ochronie prawnej odmian roślin i dodanie do art. 30 tejże ustawy ust. 6 wskazującego, iż „licencja przymusowa może zostać przeniesiona tylko łącznie z przedsiębiorstwem lub tą jego częścią, w której jest ona wykonywana”).

Interesującym elementem związanym z likwidacją wyłącznego prawa hodowcy są także dochody generowane w ramach tzw. odstępstwa rolnego (*farmer's privilege*). Wyjaśniając jego istotę, należy wskazać, że chociaż hodowca ma pełne prawo kontrolować wykorzystanie chronionej odmiany, istnieją pewne wyjątki od tego monopolu. Przykładem jest właśnie sytuacja, w której rolnicy mogą używać materiału siewnego chronionej odmiany do własnych potrzeb bez konieczności uzyskiwania licencji czy zgody hodowcy, co zostało przewidziane w art. 23 ust. 1 u.o.p.o.r.⁴¹ Zgodnie z nim „posiadacz gruntów rolnych może, za opłatą uiszczoną na rzecz hodowcy, używać materiału ze zbioru jako materiału siewnego odmiany chronionej wyłącznym prawem, jeżeli materiał ten uzyskał w posiadanym gospodarstwie rolnym i użyje go na terenie tego gospodarstwa rolnego”. W kolejnym ustępie rzeczzonego przepisu wymieniono z kolei enumeratywnie rośliny, których materiał siewny może być wykorzystywany na zasadach określonych w art. 23 ust. 1 u.o.p.o.r. Z kolei bez uiszczania opłaty, o której mowa w art. 23 ust. 1 u.o.p.o.r., materiału ze zbioru jako materiału siewnego odmiany chronionej wyłącznym prawem mogą używać posiadacze gruntów rolnych o powierzchni:

⁴¹ Zob. szerzej: M. Korzycka-Iwanow, P. Gała, *Ochrona prawna odmian roślin*, „Studia Prawa Prywatnego” 2009, z. 3–4, s. 299–300.

- 1) do 10 ha – w przypadku odmiany chronionej wyłącznym prawem będącej odmianą roślin, o których mowa w art. 23 ust. 2 pkt 1 lit. q u.o.p.o.r.
- 2) do 25 ha – w przypadku odmiany chronionej wyłącznym prawem będącej odmianą roślin, o których mowa w art. 23 ust. 2 pkt 1 lit. a–p oraz r u.o.p.o.r.

Jednocześnie ustawa przyznaje hodowcy możliwość rezygnacji z pobierania opłat, aczkolwiek jest to uzależnione od jego dobrej woli. Wiąże się to też z obowiązkiem opublikowania na prowadzonej przez hodowcę lub organizację hodowców stronie internetowej określonych informacji (art. 23 ust. 3a u.o.p.o.r.)⁴².

W nauce prawa rolnego odstępstwo rolne uważa się za licencję przymusową będącą bądź to specyficznym typem licencji ustawowej, bądź to typem licencji funkcjonującym obok licencji umownych oraz ustawowych⁴³. W przypadku ogłoszenia upadłości hodowcy dochody uzyskiwane z tytułu opłat za odstępstwo rolne pobierane w jego trakcie będą wchodziły do funduszu masy upadłości. Jednocześnie mając na względzie dyspozycję art. 173 pr. upad., należy przyjąć, że na syndyku będzie spoczywał obowiązek podejmowania działań w ramach kontroli zgodności ze stanem faktycznym uzyskanych informacji, o których mowa w art. 23b ust. 1 u.o.p.o.r. Przynajmniej teoretyczny, ponieważ w wielu przypadkach, z uwagi na ilość związanego z tym nakładu pracy, najprawdopodobniej zdecyduje się on na poprzestaniu na zwróceniu się z ewentualnym zapytaniem w tym zakresie do reprezentującej hodowców organizacji hodowców, posiadającej o wiele większe doświadczenie w tej materii i na bieżąco monitorującej rynek⁴⁴.

⁴² Zob. szerzej o instytucji odstępstwa rolnego: P. Gała, *Odstępstwo rolne jako prawny instrument ochrony gospodarstwa rodzinnego*, [w:] *Prawne mechanizmy wspierania i ochrony rolnictwa rodzinnego w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej*, red. P. Litwiniuk, Warszawa 2015, s. 428 i n.

⁴³ *Idem*, *Odstępstwo rolne na tle innych licencji ustawowych*, „*Studia Iuridica Agraria*” 2009, t. 7, s. 233.

⁴⁴ Takowe podmioty m.in. regularnie wysyłają do różnego rodzaju grup rolników wnioski o udzielenie stosownych informacji, zob. m.in. M. Teodorczyk, *Odstępstwo rolne. Na czym polega, kiedy ma zastosowanie, z czym się wiąże?*, 19.09.2024, wiescirolnicze.pl/prawo-i-finanse/odstepstwo-rolne-na-czym-polega-kiedy-ma-zastosowanie-z-czym-sie-wiaze [dostęp: 1.10.2024].

Od prawa wyłącznego do odmiany roślin należy odróżnić prawo do wyhodowanej albo odkrytej i wyprowadzonej przez hodowcę odmiany. Wyjaśnić jego specyfikę można, przywołując oczywistą analogię do prawa do uzyskania patentu, prawa ochronnego na wzór użytkowy oraz prawa z rejestracji wzoru przemysłowego (art. 12 ust. 1 p.w.p.).

Ustawodawca zdecydował się na dość lapidarne uregulowanie rzeczony kwestii. Wspomina o nim jedynie w art. 4 ust. 2 u.o.p.o.r., w którym wskazano, że „o przyznanie wyłącznego prawa może ubiegać się również osoba, która nabyła od hodowcy, na podstawie pisemnej umowy, prawa do wyhodowanej albo odkrytej i wyprowadzonej przez niego odmiany”. Termin „osoba” należy w tym przypadku rozumieć szeroko i obejmuje on zarówno osoby fizyczne, jak i prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. Rzeczony przepis jasno wskazuje, że wspomniane prawo ma charakter majątkowy i jest ono zbywalne⁴⁵. Dodatkowo nie zostało wyłączone z egzekucji na podstawie odrębnych przepisów.

Pewne wątpliwości może jednak budzić to, czy syndyk stanowi w tym przypadku osobę uprawnioną do złożenia ww. wniosku. Od strony prawnej jest on bowiem jedynie osobą zarządzającą masą upadłości w celu zrealizowania funkcji związanych z postępowaniem upadłościowym, nie zaś samym hodowcą ani osobą, która nabyła takie prawo na podstawie pisemnej umowy. Postępowanie prowadzi on na rzecz upadłego, ale w imieniu własnym (art. 144 ust. 2 pr. upad.). Przepisy ustawy o ochronie prawnej odmian roślin pozwalają przy tym na sytuację, w której wniosek nie zostanie złożony osobiście przez hodowcę, a przez jego pełnomocnika (art. 10 ust. 1 u.o.p.o.r.). Natomiast trudno w tym przypadku stawiać znak równości pomiędzy pełnomocnikiem w rozumieniu wspomnianego przepisu, czyli osobą umocowaną na podstawie odrębnego dokumentu pełnomocnictwa i działającą w imieniu hodowcy⁴⁶ a syndykiem wyznaczonym przez sąd i działającym we własnym imieniu. Dodatkowo różnią ich także przyświecające im cele: ten pierwszy

⁴⁵ K. Jasińska, *Komentarz do art. 4*, [w:] K. Felchner, *Ustawa o ochronie prawnej odmiany roślin*, wyd. 2, Warszawa 2016, nb 3, Lex/el.

⁴⁶ Z uwagi na brzmienie art. 10 ust. 1 u.o.p.o.r. pomijamy tutaj zagadnienie ustanawiania pełnomocników z urzędu.

powinien działać w jak najlepiej pojętym interesie mocodawcy, ten drugi – dążyć do zaspokojenia roszczeń wierzycieli w najwyższym stopniu. Tym samym trudno uznać, by art. 10 ust. 1 u.o.p.o.r. *expressis verbis* obejmował wprost swoją dyspozycją również syndyka masy upadłości. Z drugiej strony jednak, mając na względzie, że jest to prawo *stricte* majątkowe, bez elementów osobistych, w drodze zastosowania analogii i zakładając racjonalność ustawodawcy, należałoby jednak przyjąć, że syndyk również jest uprawniony do złożenia wniosku o przyznanie prawa do wyhodowanej albo odkrytej i wyprowadzonej przez hodowcę odmiany. Wydaje się jednak, że w celu uniknięcia ewentualnych wątpliwości we wskazanej materii, zagadnienie to powinno zostać w najbliższej przyszłości uregulowane *expressis verbis* w przepisach prawa.

Podobnych wątpliwości nie wzbudza natomiast sytuacja, w której wniosek o przyznanie wyłącznego prawa hodowcy został wczasy złożony przez samego hodowcę. W takim przypadku, zgodnie z art. 144 ust. 1 pr. upad., syndyk po prostu wstępuje w miejsce upadłego w toczące się postępowania.

Prawo wyłączne do odmiany jako składnik masy upadłości w prawie wybranych państw

W niniejszym rozdziale podjęto próbę dokonania analizy prawa wyłącznego hodowcy jako składnika masy upadłości w świetle ustawodawstw wybranych państw. Ich dobór nie był przy tym przypadkowy, jakkolwiek w świetle dość powszechnego odwoływania się przez rodzimą doktrynę do uregulowań funkcjonujących w państwach unijnych, na początku może budzić pewne zaskoczenie. Autorzy zdecydowali się bowiem omówić unormowania prawne funkcjonujące w państwach szczególnie istotnych na mapie wprowadzania na rynek nowych odmian roślin – z jednej strony, a posiadających interesujące, warte uwagi rozwiązania prawne – z drugiej strony. Skutkowało to sięgnięciem do ustawodawstwa Stanów Zjednoczonych i Indii.

W Stanach Zjednoczonych ochrona nowych odmian roślin może być realizowana zarówno przez system *sui generis* (uregulowany

w Plant Variety Protection Act of 1970⁴⁷), jak i za pomocą prawa do patentu (przyznawanego na podstawie przepisów dotyczących wynalazków biotechnologicznych, zgodnie Plant Patent Act of 1930⁴⁸), co daje hodowcom większą elastyczność w wyborze odpowiedniego systemu ochrony. Kwestie własności intelektualnej w Stanach Zjednoczonych podlegają w głównej mierze jurysdykcji federalnej⁴⁹. Hodowca, który uzyska ochronę na odmianę rośliny na tym poziomie, może z niej korzystać na terenie wszystkich stanów.

Ochrona wynikająca z PVPA daje uprawnionemu prawa zbliżone do tych oferowanych w systemie wyłącznego prawa hodowcy w państwach Unii Europejskiej i przewiduje podobne wyjątki, np. omawiane już wcześniej korzystanie z materiału siewnego przez rolników w ramach odstępstwa rolnego. Z kolei ochrona nowych odmian roślin za pomocą prawa do patentu, uzyskiwana na podstawie PPA⁵⁰, dotycząca w szczególności roślin rozmnażanych wegetatywnie oraz wynalazków biotechnologicznych, jest bardziej rygorystyczna i oferuje hodowcom dalej idący monopol. W przypadku prawa do patentu ustawodawca amerykański nie przewidział bowiem wyjątków analogicznych do *farmer's privilege*, co stwarza konieczność sięgnięcia po cywilnoprawne licencje w celu umożliwienia podmiotom trzecim korzystania z opatentowanej technologii na określonych warunkach⁵¹.

Wspomniane wyżej prawa nie wykluczają się wzajemnie i są od siebie niezależne, co pozwala hodowcy na jednoczesne korzystanie z obu form ochrony dla tej samej odmiany. Mogą być więc przedmiotem oddzielnych umów licencyjnych lub przeniesienia

⁴⁷ Public Law No. 91-577, United States Statutes at Large, 84 Stat. 1542 (1970); dalej jako: PVPA.

⁴⁸ Public Law No. 71-245, United States Statutes at Large, 46 Stat. 376 (1930), dalej jako: PPA.

⁴⁹ D. McGrail, *Intellectual Property License Issues in Bankruptcy*, „Bulletin The New York Intellectual Property Law Association” july/august 2007, s. 1–4, nyipla.org/images/nyipla/Documents/Bulletin/2007/July-Aug2007.pdf [dostęp: 10.10.2024].

⁵⁰ Rozdział 15, Sekcja 35 U.S. Code § 161–164.

⁵¹ M. Blakeney, *Agricultural innovation: patenting and plant variety rights protection*, [w:] *International Food Law and Policy*, eds G. Steier, K. Patel, Cham 2016, s. 145–176.

własności na różnych nabywców. Warto w tym miejscu przywołać orzeczenia w sprawach *Diamond v. Chakrabarty*⁵² oraz *J.E.M. Ag Supply, Inc. v. Pioneer Hi-Bred International, Inc.*⁵³, które miały kluczowe znaczenie dla kształtowania możliwości ochrony odmian roślin na gruncie prawa patentowego w Stanach Zjednoczonych. W sprawie *Diamond v. Chakrabarty* Sąd Najwyższy USA potwierdził, że organizmy żywe, w tym genetycznie zmodyfikowane mikroorganizmy, mogą być przedmiotem patentów, co otworzyło drogę do patentowania innowacji biotechnologicznych, w tym roślin. Rozstrzygnięcie to rozszerzyło interpretację pojęcia patentowalnych wynalazków, przyznając większą elastyczność w zakresie ochrony biologicznych innowacji. W późniejszej sprawie *J.E.M. Ag Supply, Inc. v. Pioneer Hi-Bred International, Inc.* Sąd Najwyższy potwierdził, że nasiona i rośliny mogą być patentowane na mocy ogólnego Patent Act, niezależnie od ochrony przewidzianej w Plant Variety Protection Act. Orzeczenie to potwierdziło możliwość stosowania kumulatywnej ochrony.

W kontekście szeroko pojętej upadłości hodowcy należy wskazać, że w Stanach Zjednoczonych zagadnienie to budzi nie mniej wątpliwości niż w Polsce⁵⁴. Kwestią wartą uwagi jest w szczególności udzielanie licencji (zarówno do korzystania z prawa *sui generis*, jak i patentu). W sytuacji, gdy licencjodawca (hodowca roślin lub uprawniony do patentu na rośliny) ogłosi upadłość, licencjodawca – przez okres obowiązywania umowy licencyjnej – może zachować swoje uprawnienia do korzystania z chronionych odmian lub patentów na jej podstawie zgodnie z warunkami opisanymi w sekcji 365(n) Bankruptcy Reform Act of 1978⁵⁵. W zamian

⁵² 447 U.S. 303 (1980).

⁵³ 534 U.S. 124 (2001).

⁵⁴ Zresztą podobnie ma się sytuacja wszystkich praw własności intelektualnej w postępowaniu upadłościowym. Kiedy federalne prawo upadłościowe i leżące u jego podstaw zasady polityki prawnej wchodzi w interakcję z prawem własności intelektualnej, które również jest głównie prawem federalnym i opiera się na własnym, często konkurencyjnym zestawie zasad polityki prawnej, analiza staje się o wiele bardziej złożona, a ocena sytuacji – w znacznym stopniu problematyczna.

⁵⁵ Title 11 of the United States Code (U.S.C.) (nazywanego również U.S. Bankruptcy Code), Public Law No. 95–598, United States Statutes at Large, 92 Stat. 2549 (1978).

licencjobiorca musi jednak nadal dokonywać opłat licencyjnych, jak również zrzec się pierwszeństwa niektórych roszczeń w sprawie upadłościowej oraz prawa do potrącenia z przyszłych opłat licencyjnych. Nie zmienia to faktu, że na mocy powyższego przepisu, w przypadku upadłości dłużnika, prawa licencjobiorcy podlegają szczególnej ochronie. Pozwala on bowiem na kontynuowanie korzystania z licencjonowanego prawa przez cały okres postępowania. Syndyk nie może więc – co do zasady – ingerować w prawa licencjobiorcy do korzystania z praw własności intelektualnej uzyskanych na podstawie licencji (tak art. 101 ust. 35 lit. A ww. aktu)⁵⁶. Warto jednak wskazać, iż – by podlegać dyspozycjom ww. sekcji 365(n) i wynikającym z niej zabezpieczeniom – umowa licencyjna powinna być umową realnie wykonywaną, a ponadto powinna jasno i precyzyjnie definiować opłaty licencyjne. Licencjobiorca może również zwrócić się do sądu upadłościowego m.in. o wyrażenie zgody na przedterminowe rozwiązanie przez niego umowy. Rozstrzygnięcie sądu w sprawie takiego wniosku będzie w dużej mierze zależało od stopnia szkody poniesionej przez licencjobiorcę, wynikającej z pogorszenia realnej wartości rynkowej własności intelektualnej lub innych czynników⁵⁷.

Powyższe rozwiązanie niewątpliwie należy uznać za interesującą również w kontekście polskiego postępowania upadłościowego. W efekcie rodzi to pytanie o możliwość jego wdrożenia również w rodzimym porządku prawnym. Oczywiście zasadność jego zastosowania miałaby miejsce jedynie w przypadku chęci wypowiedzenia przez licencjobiorcę terminowej umowy licencyjnej, względnie – skrócenia okresu wypowiedzenia w przypadku umowy zawartej na czas nieokreślony. Na pierwszy rzut oka podobne rozwiązania wydają się niedopuszczalne z punktu widzenia podstawowego zadania postępowania upadłościowego, którym jest zaspokojenie roszczeń wierzycieli w najwyższym stopniu. Zezwalając bowiem licencjobiorcy na skuteczne zakończenie przed czasem umowy licencyjnej, sąd ograniczałby możliwość uzyskania wpłat z tytułu

⁵⁶ B. Eisenbach, E. Lazerowitz, *A Guide To Navigating Bankruptcy's Impact On IP Licenses*, 15.08.2022, law360.com/articles/1519704/a-guide-to-navigating-bankruptcy-s-impact-on-ip-licenses [dostęp: 10.10.2024].

⁵⁷ D. McGrail, *Intellectual Property...*, *op. cit.*, s. 2.

przyszłych opłat licencyjnych. Inaczej byłoby jednak w sytuacji, gdyby wspomniane opłaty zostały już całkowicie uiszczone, względnie licencjobiorca zobowiązywałby się na ich jednorazowe uiszczenie i niedochodzenie późniejszego zwrotu, co stanowiłoby warunek *sine qua non* uzyskania zezwolenia na przedwczesne zakończenie umowy (wypowiedzenie umowy terminowej lub skrócenie okresu wypowiedzenia w umowie zawartej na czas nieokreślony). W ten sposób cel ekonomiczny postępowania zostałby osiągnięty, a licencjobiorca mógłby uzyskać korzyści natury niematerialnej przez szybszą separację od upadłego podmiotu, co mogłoby uchronić go od określonych strat wizerunkowych. Oczywiście, biorąc pod uwagę szybkość rodzimych postępowań sądowych, realna skuteczność podobnych narzędzi może budzić pewne wątpliwości. Nie zmienia to jednak tego, że sama idea wydaje się warta rozważenia.

System ochrony odmian roślin stosowany w Indiach nieco różni się od modelu dominującego w krajach zachodnich, który w szerokim stopniu uwzględnia prawa hodowców, gdyż chroni w dużej mierze również prawa rolników oraz lokalnych społeczności. The Protection of Plant Varieties and Farmers' Rights Act, 2001⁵⁸ jest przykładem złożonego systemu, który łączy ochronę nowych odmian roślin z prawami tradycyjnych rolników do zachowania i wykorzystywania nasion. Indie wprowadziły specyficzne podejście, które łączy ochronę własności intelektualnej z interesami rolników i lokalnych społeczności, dlatego system ochrony odmian w tym kraju uznaje, że rolnicy nie tylko korzystają z nowych odmian opracowanych przez hodowców, ale również odgrywają kluczową rolę w utrzymaniu i rozwijaniu bioróżnorodności w warunkach lokalnych⁵⁹. W indyjskim systemie ochrony odmian roślin Section 39(1) (iv) PPVFR zapewnia rolnikom prawo do zachowania, używania, siania, wymiany, dzielenia się lub sprzedawania materiału siewnego odmian chronionych. Sytuacja taka powstaje *ex lege*, a nie jak w przypadku polskiego porządku prawnego na skutek jednostronnej autorytarnej decyzji uprawnionego. Przyczynia się do ochrony

⁵⁸ The Gazette of India, No. 53 of 2001, dalej jako: PPVFR.

⁵⁹ Ch. Golay, *Research Brief. The Right to Seed and Intellectual Property Rights*, Geneva 2020, s. 2–3.

interesów drobnych rolników w kontekście dostępu do nasion⁶⁰. Mogą oni wykorzystywać materiał siewny odmian chronionych na własne potrzeby, pod warunkiem że nie sprzedają nasion w sposób komercyjny jako odmianę chronioną.

Jeśli chodzi o licencje przymusowe, to Section 47 PPVFR przewiduje możliwość ich udzielenia w sytuacjach, gdy hodowca nie jest w stanie zaspokoić zapotrzebowania rynku na nasiona chronionej odmiany po rozsądnej cenie. W takim przypadku hodowca jest zobowiązany do udzielenia licencji na produkcję i dystrybucję nasion kompetentnemu podmiotowi, co ma na celu zapewnienie dostępności nasion dla rolników. W ten sposób system ten balansuje między ochroną praw hodowców a potrzebami lokalnych społeczności rolniczych⁶¹. Oczywiście, zawsze można postawić pytanie, czy ten model nie jest jednak za daleko idący w zakresie ustępstw w modelu ochronnym. Dokładniejsza analiza wspomnianego zagadnienia – niezwykle złożonego w swojej naturze – wykracza jednak dalece poza podejmowaną w artykule problematykę.

Opierając się na wyżej opisanych regulacjach, także w kontekście postępowania upadłościowego, mogłoby się wydawać, że ochrona odmian roślin w Indiach powinna uwzględniać dodatkowe aspekty prawne w zakresie licencjonowania i egzekwowania praw wynikających z ochrony odmian, gdyż PPVFR daje szczególny status rolnikom, co w praktyce oznacza, że w przypadku upadłości hodowcy prawa te powinny zostać objęte dodatkowymi ograniczeniami. Jednakże ani Insolvency and Bankruptcy Board of India (Insolvency Resolution Process for Corporate Persons) Regulations, 2016 (IBC) (tzw. Insolvency and Bankruptcy Code⁶²) ani też Companies

⁶⁰ P. Nayar, *Analysis of Protection of Plant Varieties and Farmers Rights Act, 2001 in Light of Judicial Decisions Laid Down by the Indian Courts*, *Metacept-Info-Tech i IPR*, 5.10.2020, metacept.com/analysis-of-protection-of-plant-varieties-and-farmers-rights-act-2001-in-light-of-judicial-decisions-laid-down-by-the-indian-courts [dostęp: 10.10.2024].

⁶¹ M. Kochupillai, *The Indian Protection of Plant Varieties & Farmers Rights Act 2001. A Critical Overview*, „Promoting Sustainable Innovations in Plant Varieties. Munich Studies on Innovation and Competition” 2016, vol. 5, s. 79–147.

⁶² Tekst jedn.: The Gazette of India, No. 31 of 2016.

Act, 2013⁶³ bezpośrednio nie regulują kwestii związanych z prawami do odmian roślin w kontekście upadłości. Przepisy tych ustaw koncentrują się na ogólnych zasadach dotyczących upadłości, niewypłacalności i zarządzania spółkami. W indyjskim prawie upadłościowym nie ma bezpośrednich przepisów nakładających na syndyka czy inny podmiot przeprowadzenia konsultacji z lokalnymi społecznościami ani ochrony ich praw do kontynuacji korzystania z chronionych odmian roślin w przypadku upadłości hodowcy-licencjodawcy. Teoretycznie warto w tym miejscu rozważyć zastosowanie przepisów znajdujących się w sekcji 26 rozdziału i rozdziału VI PPVFR, które odnoszą się do ogólnych praw rolników i lokalnych społeczności do odmian roślin, które tymi przepisami zostały zagwarantowane. Niemniej w doktrynie trudno znaleźć jednoznaczne stanowisko w kwestii, czy znajdują one zastosowanie również w przypadku postępowania upadłościowego⁶⁴.

W kontekście powyższego należy zauważyć, że uwzględnienie praw lokalnych społeczności (zwłaszcza w sytuacjach, gdy chronione odmiany roślin wywodzą się z zasobów genetycznych lub tradycyjnej wiedzy tych społeczności) może być uzasadnione z perspektywy ochrony praw człowieka, takich jak prawo do żywności oraz praw do zasobów genetycznych. W szczególności dotyczy to

⁶³ Tekst jedn.: The Gazette of India, No. 18 of 2013.

⁶⁴ Zob. szerzej: M.P.R. Mohan, A. Gupta, *Treatment of Intellectual Property License in Insolvency. Analysing Indian Law in Comparison with the U.S. and UK*, „Research & Publications, Working Paper”, no. 2021-08-01, iima.ac.in/sites/default/files/rnpfiles/2744308692021-08-01.pdf [dostęp: 1.10.2024]; dość ciekawe rozważania przedstawiły również K. Ghosh i A. Premkumar w zakresie analizy ryzyka związanego ze sprzedażą lub licencjonowaniem praw własności intelektualnej w kontekście przepisów dotyczących upadłości przedsiębiorstw: eadem, *Intellectual Property Diligences from an Insolvency Lens*, 2023, trilegal.com/magazine/intellectual-property-diligences-from-an-insolvency-lens-insights-issue-10.html [dostęp: 1.10.2024]; M.P.R. Mohan i A. Gupta wskazują też, że nie ma wytycznych dotyczących sposobu postępowania z licencją z zakresu własności intelektualnej w ramach indyjskiego postępowania upadłościowego: eadem, *Intellectual Property Licenses in Cross Border Insolvency. Lessons from In Re Qimonda*, „Hastings Business Law Journal”, vol. 18, no. 2, s. 181–212; zob. także: eadem, *Treatment of Intellectual Property License in Bankruptcy*, „American Bankruptcy Institute Law Review” 2023, vol. 31, *passim*.

zapewnienia lokalnym społecznościom dostępu do nasion oraz udziału w korzyściach wynikających z ich komercyjnego wykorzystania. Wprowadzenie mechanizmów w ramach postępowania upadłościowego, które ograniczałyby swobodę zbycia wyłącznego prawa hodowcy, gwarantując ochronę interesów lokalnych społeczności – stanowiłoby istotny krok w kierunku realizacji zasad sprawiedliwości społecznej oraz zrównoważonego rozwoju. Wspomniane regulacje mogłyby np. przybrać postać wprowadzenia ewentualnych ograniczeń w zakresie wyboru nabywcy likwidowanego w toku postępowania upadłościowego wyłącznego prawa hodowcy, przedsiębiorstwa upadłego lub jego zorganizowanej części, uzależniając dopuszczalność ubiegania się o ich uzyskanie od zagwarantowania przez nabywcę odpowiedniego zabezpieczenia praw społeczności lokalnych. Takie podejście wspierałoby realizację zasady *fair and equitable sharing* wynikającej z konwencji o różnorodności biologicznej, sporządzonej w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r.⁶⁵, oraz celów zrównoważonego rozwoju (w szczególności celu 2 – wyeliminowania głodu).

Przykłady systemów takich jak indyjski model ochrony praw hodowców i rolników, czy – nieomawiane w tej publikacji – etiopskie przepisy dotyczące ochrony zasobów genetycznych, pokazują, że mechanizmy sprawiedliwego podziału korzyści (*benefit-sharing*) mogą skutecznie zabezpieczać interesy społeczności lokalnych. Z perspektywy praw człowieka uznanie prawa lokalnych społeczności do korzystania z ich zasobów genetycznych i tradycyjnej wiedzy oraz zapewnienia im udziału w korzyściach płynących z ich komercyjnego wykorzystania jest zasadne z uwagi na potwierdzone prawem międzynarodowym zobowiązania, wynikające chociażby z konwencji o różnorodności biologicznej oraz zasadami sprawiedliwości społecznej⁶⁶.

Ochrona wiedzy tradycyjnej i zasobów genetycznych ma na celu zagwarantowanie, że społeczności, które przyczyniły się do zachowania bioróżnorodności i rozwoju tradycyjnych odmian, otrzymają sprawiedliwą rekompensatę za ich wykorzystanie. Wprowadzenie

⁶⁵ Dz.U. z 2002 r., nr 184, poz. 1532.

⁶⁶ Decyzja Rady z dnia 25 października 1993 r. dotycząca zawarcia Konwencji o różnorodności biologicznej (tekst jedn.: Dz.Urz. UE L 309 z 13.12.1993).

podobnych rozwiązań w polskim systemie prawnym, uwzględniających prawa lokalnych społeczności do tradycyjnych zasobów genetycznych, mogłoby stanowić istotny krok w kierunku zrównoważonego rozwoju i sprawiedliwego podziału korzyści. Doceľowo mogłoby przyczynić się do ochrony dziedzictwa rolniczego, bioróżnorodności oraz wsparcia lokalnych społeczności. W Polsce istnieje wiele tradycyjnych odmian roślin, zwłaszcza warzyw, zbóż i owoców, które były uprawiane przez te społeczności od pokoleń, a są to odmiany przystosowane do specyficznych warunków klimatycznych i glebowych regionów, które są bardziej odporne na lokalne choroby lub szkodniki. Podobnie jak w Indiach, gdzie chroni się odmiany tradycyjne, Polska mogłaby rozważyć ochronę tych odmian dzięki umożliwieniu ich rejestracji jako odmian lokalnych. Takie prawo do „oszczędzania nasion” istniało dawniej, ale obecnie zostało ograniczone przez międzynarodowe regulacje, które zostały zaaplikowane do krajowych ustawodawstw. W Polsce, zwłaszcza na obszarach wiejskich, zachowała się duża bioróżnorodność rolnicza, której ochrona może wspierać lokalne społeczności w utrzymaniu zrównoważonego rolnictwa i przeciwdziałaniu monokulturze przemysłowej.

Podsumowanie

W ramach opracowania autorzy zdecydowali się na zaprezentowanie najważniejszych problemów związanych z losami wyłącznego prawa hodowcy jako składnika masy upadłości w postępowaniu upadłościowym. Jego majątkowy charakter sprawia, że może ono zostać zlikwidowane zarówno przez samodzielne zbycie, jak i wejść w skład sprzedawanego przez syndyka przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części. Niestety jedynie w teorii wygląda to na procedurę prostą i szybką. W rzeczywistości odpowiedzialny za zarządzanie masą upadłości syndyk niejednokrotnie może napotkać liczne trudności związane z brakiem przepisów jasno regulujących wspomnianą materię.

Jedną z takowych wątpliwości jest kwestia legitymacji syndyka do dokonywania zgłoszeń nowych odmian roślin do ochrony.

Literalnie rzecz ujmując, jest on bowiem jedynie osobą zarządzającą masą upadłości w celu zrealizowania funkcji związanych z postępowaniem upadłościowym, nie zaś samym hodowcą ani osobą, która nabyła takie prawo na podstawie pisemnej umowy, a o legitymacji tych podmiotów mówią przepisy ustawy o ochronie prawnej odmian roślin. Syndyk natomiast prowadzi postępowanie na rzecz upadłego, ale w imieniu własnym. Tym samym trudno uznać, by art. 10 ust. 1 u.o.p.r. obejmował wprost swoją dyspozycją również syndyka masy upadłości. Niemniej, zakładając pewną racjonalność ustawodawcy, w drodze analogii należy przyjąć, że syndyk również jest uprawniony do złożenia wniosku o przyznanie prawa do wyhodowanej albo odkrytej i wyprowadzonej przez hodowcę odmiany. Wydaje się jednak, że w celu uniknięcia ewentualnych wątpliwości we wskazanej materii, zagadnienie to powinno zostać w najbliższej przyszłości uregulowane *expressis verbis* w przepisach prawa.

Z kolei analiza prawnoporównawcza nasuwa wniosek, iż warte szerszej dyskusji są takie dwa rozwiązania przewidziane w ustawodawstwach państw trzecich lub nimi inspirowane jak:

- a) dopuszczalność wyrażenia przez sąd/sędziego komisarza zgody na rozwiązanie/wypowiedzenie terminowej umowy licencyjnej przed czasem, ewentualnie skrócenie okresu wypowiedzenia w przypadku umów zawartych na czas nieokreślony – przy uwzględnieniu jednak, że dochodziłoby do tego już po uiszczeniu przez licencjobiorcę całości należności z tytułu opłat licencyjnych i bez możliwości ich zwrotu,
- b) uwzględnienie w toku toczącego się postępowania (np. przez wprowadzenie ograniczeń w zakresie wyboru podmiotu, na rzecz którego zostanie zbyte wyłączne prawo hodowcy, przedsiębiorstwo upadłego lub jego zorganizowana część) praw społeczności lokalnych.

Istnieje spore prawdopodobieństwo, że wprowadzenie sugerowanych rozwiązań nie tylko mogłoby przyczynić się do efektywniejszego zarządzania przez syndyka powierzonym mu majątkiem oraz realizacji podstawowych celów postępowania upadłościowego, ale również uwzględnić istotne interesy osób trzecich, stanowiąc ważny krok w kierunku realizacji założeń zrównoważonego rozwoju i sprawiedliwego podziału korzyści w społeczeństwie.

Bibliografia

Akty prawne

Międzynarodowe

Konwencja z dnia 22 listopada 1928 r. o wystawach międzynarodowych i Protokół zmieniający tę konwencję podpisany w Paryżu dnia 10 maja 1948 r. (Dz.U. z 1961 r., nr 14, poz. 76).

Konwencja o różnorodności biologicznej, sporządzona w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r. (Dz.U. z 2002 r., nr 184, poz. 1532).

Unia Europejska

Decyzja Rady z dnia 25 października 1993 r. dotycząca zawarcia Konwencji o różnorodności biologicznej (tekst jedn.: Dz.Urz. UE L 309 z 13.12.1993).

Rozporządzenie Rady (WE) nr 2100/94 z dnia 27 lipca 1994 r. w sprawie wspólnotowego systemu ochrony odmian roślin (Dz.Urz. UE L 227 z 1994 r. z 1.09.1994).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (wersja przekształcona) (Dz.Urz. UE L 141 z 5.06.2015).

Polska

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2022 r., poz. 2509 ze zm.).

Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r., poz. 979).

Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 1170).

Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r. poz. 794 ze zm.).

Ustawa z dnia 26 czerwca 2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin (tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r., poz. 213).

Ustawa z dnia 9 listopada 2012 r. o nasiennictwie (tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r., poz. 129).

Indie

Companies Act, 2013, The Gazette of India, No. 18 of 2013.

Insolvency and Bankruptcy Board of India (Insolvency Resolution Process for Corporate Persons), The Gazette of India, No. 31 of 2016.

The Protection of Plant Varieties and Farmers' Rights Act, 2001, The Gazette of India, No. 53 of 2001.

Stany Zjednoczone

Plant Patent Act of 1930, Public Law No. 71-245, United States Statutes at Large, 46 Stat. 376 (1930).

Plant Variety Protection Act of 1970, Public Law No. 91-577, United States Statutes at Large, 84 Stat. 1542 (1970).

Title 11 of the United States Code (U.S.C.), Public Law No. 95-598, United States Statutes at Large, 92 Stat. 2549 (1978).

Orzecznictwo

Wyrok ETS z dnia 8 czerwca 1982 r., *L.C. Nungesser KG, K. Eisele vs. Komisja Wspólnot Europejskich*, C-258/78 (ECLI:EU:C:1982:211).

Literatura

Adamus R., *Art. 62, [w:] idem, Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2021, Legalis.

Adamus R., *Licencja na program komputerowy a upadłość albo restrukturyzacja licencjodawcy*, „Monitor Prawa Handlowego” 2019, nr 1, s. 13–42.

Antoniuk J., *Wpływ ogłoszenia upadłości na umowy licencyjne zawarte przez upadłego*, [w:] *Własność intelektualna w prawie upadłościowym i naprawczym*, red. M. Załucki, Warszawa 2012, s. 29–42.

Blakeney M., *Agricultural Innovation. Patenting and Plant Variety Rights Protection*, [w:] *International Food Law and Policy*, eds G. Steier, K. Patel, Cham 2016, s. 145–176.

Brancusi L., Poźniak-Niedzielska M., *Ochrona kumulatywna w prawie własności przemysłowej*, [w:] *Prawo własności przemysłowej*, red. R. Skubisz, „System Prawa Prywatnego”, t. 14C, Warszawa 2017, s. 245–364.

Cheda D., *Licencja w upadłości*, 28.01.2013, prawo.gazetaprawna.pl/arttykuły/750219,licencja-w-upadlosci.html [dostęp: 1.10.2024].

Eisenbach B., Lazerowitz E., *A Guide To Navigating Bankruptcy's Impact On IP Licenses*, 15.08.2022, law360.com/articles/1519704/a-guide-to-navigating-bankruptcy-s-impact-on-ip-licenses [dostęp: 10.10.2024].

Felchner K., Pacud Ž., *Ochrona roślin w prawie własności przemysłowej – porównanie modelu ochrony patentowej i ochrony wyłącznym prawem hodowcy*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015, nr 1, s. 26–37.

Gała P., *Odstępstwo rolne jako prawny instrument ochrony gospodarstwa rodzinnego*, [w:] *Prawne mechanizmy wspierania i ochrony rolnictwa rodzinnego w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej*, red. P. Litwiniuk, Warszawa 2015, s. 421–432.

Gała P., *Odstępstwo rolne na tle innych licencji ustawowych*, „Studia Iuridica Agraria” 2009, t. 7, s. 231–240.

- Ghosh K., Premkumar A., *Intellectual Property Diligences from an Insolvency Lens*, 2023, trilegal.com/magazine/intellectual-property-diligences-from-an-insolvency-lens-insights-issue-10.html [dostęp: 1.10.2024].
- Glauber J., Laborde D., Swinnen J., *The Russia-Ukraine war's impact on global food markets. A historical perspective*, 6.04.2023, ifpri.org/blog/russia-ukraine-wars-impact-global-food-markets-historical-perspective [dostęp: 10.10.2024].
- Golay Ch., *Research Brief. The Right to Seed and Intellectual Property Rights*, Geneva 2020.
- Helfer L.R., *Intellectual Property Rights in Plant Varieties. An Overview with Options for National Governments*, 2002, openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/eb1107f5-bc3a-4c14-8207-517c27080efe/content [dostęp: 10.10.2024].
- Janda P., *Art 62*, [w:] *idem*, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2023, Lex/el.
- Jasińska K., *Komentarz do art. 4*, [w:] K. Felchner, *Ustawa o ochronie prawnej odmiany roślin*, wyd. 2, Warszawa 2016, Lex/el.
- Kochupillai M., *The Indian Protection of Plant Varieties & Farmers Rights Act 2001. A Critical Overview*, „Promoting Sustainable Innovations in Plant Varieties. Munich Studies on Innovation and Competition” 2016, vol. 5, s. 79–147.
- Korzycka M., *Własność intelektualna w zakresie rolnictwa*, [w:] *Prawo rolne*, red. P. Czechowski, Warszawa 2019, s. 507–513.
- Korzycka-Iwanow M., *Regulacja prawna postępu biotechnologicznego wobec transformacji ustrojowej*, „*Studia Iuridica*” 2000, nr 38, s. 73–78.
- Korzycka-Iwanow M., *Wyłączne prawo do odmiany (breeder's right) w obszarze własności intelektualnej*, „*Studia Iuridica Agraria*” 2009, t. 7, s. 241–251.
- Korzycka-Iwanow M., Gała P., *Ochrona prawna odmian roślin*, „*Studia Prawa Prywatnego*” 2009, z. 3–4, s. 295–337.
- Krajewski P., *Dostęp do zasobów genetycznych w prawie międzynarodowym*, Olsztyn 2018.
- Lampart M., *Komentarz do art. 30*, [w:] *Ustawa o ochronie prawnej odmian roślin*, red. K. Felchner, wyd. 2, Warszawa 2016.
- Martyshv O., Nivievskiy O., Bogonos M., *Regional War, Global Consequences. Mounting Damages to Ukraine's Agriculture and Growing Challenges for Global Food Security*, 27.03.2023, ifpri.org/blog/regional-war-global-consequences-mounting-damages-ukraines-agriculture-and-growing-challenges [dostęp: 10.10.2024].
- McGrail D., *Intellectual Property License Issues in Bankruptcy*, „*Bulletin The New York Intellectual Property Law Association*” july/august 2007,

- nyipla.org/images/nyipla/Documents/Bulletin/2007/July-Aug2007.pdf [dostęp: 10.10.2024].
- Mohan M.P.R., Gupta A., *Intellectual Property Licenses in Cross Border Insolvency. Lessons from In Re Qimonda*, „Hastings Business Law Journal”, vol. 18, no. 2, s. 181–212.
- Mohan M.P.R., Gupta A., *Treatment of Intellectual Property License in Bankruptcy*, „American Bankruptcy Institute Law Review” 2023, vol. 31, s. 245–288.
- Mohan M.P.R., Gupta A., *Treatment of Intellectual Property License in Insolvency. Analysing Indian law in comparison with the U.S. and UK*, „Research & Publications, Working Paper”, no. 2021-08-01, iima.ac.in/sites/default/files/rnpfiles/2744308692021-08-01.pdf [dostęp: 1.10.2024].
- Nayar P., *Analysis of Protection of Plant Varieties and Farmers Rights Act, 2001 in Light of Judicial Decisions Laid Down by the Indian Courts, Metacept-InfoTech i IPR*, 5.10.2020, metacept.com/analysis-of-protection-of-plant-varieties-and-farmers-rights-act-2001-in-light-of-judicial-decisions-laid-down-by-the-indian-courts [dostęp: 10.10.2024].
- Niewęglowski A., *Patent w postępowaniu upadłościowym i likwidacyjnym*, „Kwartalnik Urzędu Patentowego” 2020, nr 1, s. 48–49.
- Niewęglowski A., *Prawa autorskie i prawa pokrewne w masie upadłości*, Warszawa 2024.
- Niewęglowski A., *Prawo ochronne na znak towarowy w masie upadłości. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Znaki towarowe i ich ochrona*, red. R. Skubisz, Warszawa 2019, s. 203–226.
- Nowińska E., Promińska U., Szczepanowska-Kozłowska K., *Prawa własności przemysłowej. Przedmiot, treść i naruszenie*, Warszawa 2021.
- Partycka-Skrzypek A., *Ochrona odmian roślin w świetle nowych regulacji prawnych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” 2005, z. 89, s. 189–218.
- Prawo własności intelektualnej*, red. J. Sieńczyło Chlabcz, Warszawa 2018.
- Srogosz T., *Międzynarodowe prawo żywnościowe*, Warszawa 2020.
- Stec P., *Dobra niematerialne w postępowaniu upadłościowym*, [w:] *Studia prawnicze. Rozprawy i materiały*, red. M. Nowak, Kraków 2005, s. 133–144.
- Suárez S.M., Rahmanian M., Onorati A., *Seeds and Agricultural Biodiversity. The Neglected Backbone of the Right to Food and Nutrition*, 13.10.2016, usercontent.one/wp/www.scholacampesina.org/wp-content/uploads/2018/10/Watch_2016Keeping-Seeds-in-Peoples-Hands.pdf?media=1708957596 [dostęp: 10.10.2024].
- Szpyt K., *Tytuł prasowy jako przedmiot prawa własności intelektualnej w postępowaniu upadłościowym*, [w:] *Własność intelektualna w prawie upadłościowym i naprawczym*, red. M. Załucki, Warszawa 2012, s. 79–96.

- Teodorczyk M., *Odstępstwo rolne. Na czym polega, kiedy ma zastosowanie, z czym się wiąże?*, 19.09.2014, wiescirolnicze.pl/prawo-i-finanse/odstepstwo-rolne-na-czym-polega-kiedy-ma-zastosowanie-z-czym-sie-wiaze [dostęp: 1.10.2024].
- Watal J., *Intellectual Property Rights in the WTO and Developing Countries*, Haga 2001.
- Wilczyńska-Baraniak J., *Wybrane zagadnienia z zakresu własności intelektualnej w upadłości*, [w:] A. Andrzejewski, A. Kuźnicka, A. Laskowska, J. Ostrowska, M. Ślusarska-Gajek, K. Szczepanowska-Kozłowska, J. Wilczyńska-Baraniak, *Własność intelektualna. Wybrane zagadnienia praktyczne*, Warszawa 2013, s. 426–442.
- Własność intelektualna w prawie upadłościowym i naprawczym*, red. M. Załucki, Warszawa 2012.
- Wu C., *Balancing Protection of Plant Varieties and Other Public Interests*, „Sustainability” 2024, vol. 16(13), s. 1–23.
- Würtenberger G., Kooij P., Kiewiet B., Ekvad M., *European Union Plant Variety Protection*, Oxford 2021.
- Zedler F., *Komentarz do art. 62*, [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2011, Lex/el.
- Zimmerman P., *Art. 317*, [w:] *idem*, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, wyd. 8, Warszawa 2024, Legalis.
- Zimmerman P., *Art. 332*, [w:] *idem*, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, wyd. 8, Warszawa 2024, Legalis.

Streszczenie

Wyłączne prawo hodowcy do odmiany jako składnik masy upadłości

Artykuł podejmuje analizę wyłącznego prawa hodowcy do odmian roślin w kontekście postępowania upadłościowego, przedstawiając tę formę ochrony jako istotny składnik masy upadłości. Wyłączne prawo hodowcy, będące prawem przemysłowym o charakterze *sui generis*, umożliwia czerpanie korzyści finansowych z zarejestrowanych odmian roślin, a także pełni ważną funkcję regulacyjną na rynku rolnym.

W ramach artykułu autorzy opisują możliwe sposoby likwidacji tego prawa w ramach postępowania upadłościowego, uwzględniając zarówno jego sprzedaż oddzielnie, jak i w ramach przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części. Artykuł wskazuje wyzwania, z którymi mierzą się w podobnych przypadkach syndycy, uwzględniając wątpliwości dotyczące ich legitymacji w zakresie złożenia wniosku o zarejestrowa-

nie prawa do wyhodowanej albo odkrytej i wyprowadzonej przez hodowcę odmiany oraz ściąganie opłat z tytułu odstępowania rolnego.

W artykule dokonano również węzłowej analizy rozwiązań funkcjonujących w Stanach Zjednoczonych Ameryki i Indiach w ramach likwidacji wyłącznego prawa hodowcy w postępowaniu upadłościowym. W efekcie – zasugerowano możliwość przeniesienia niektórych rozwiązań również na grunt polskiego ustawodawstwa.

Słowa kluczowe: wyłączne prawo hodowcy, własność intelektualna, prawo upadłościowe

Abstract

The Plant Breeder's Right as a Component of the Bankruptcy Estate

The article analyzes the breeder's exclusive right to plant varieties within the context of bankruptcy proceedings, presenting this form of protection as a key component of the bankruptcy estate. This sui generis industrial right allows breeders to derive financial benefits from registered plant varieties while serving a significant regulatory role in the agricultural market.

The authors describe possible methods for liquidating this right in bankruptcy proceedings, including both its sale as a separate asset and as part of an enterprise or an organized part of it. The article identifies challenges faced by receivers, particularly regarding their legitimacy to apply for registration of rights to varieties bred or discovered by the breeder and issues related to the collection of agricultural exemption fees.

Furthermore, the article includes a comparative analysis of relevant solutions in the United States and India regarding the liquidation of breeder's rights in bankruptcy contexts, suggesting that some of these solutions could be adapted to Polish legislation.

Key words: exclusive breeder's right, intellectual property, bankruptcy law